47ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2517 ԿԻՐԱԿԻ 1912 ՄԱՅԻՍ 6-19

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉ-I EFKIAR
54 Grand' Rue de Pera, Porte 54
Constantinople

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՊԱՊԸ ԱԼԻ ՃԱՏՏԷՍԻ, ԹԻՒ 54

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
ԷՏ ՉԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

Մանզումէի Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

منظومهٔ افكار ارمنيجه يومى غزته
صاحب امتياز اوحانس فريد
اداره‌خانهسى باب عالى جاده‌سنده نومرو ٥٤

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	ՏԱՐԵԱՅ·	ՎԵՑԱՄՍ·	ԵՌԱՄՍԱՅ·
Պոլսոյ համար	80 Ղրշ·	45	25 Ղրշ·
Գաւառներու համար	80 „	45	25 „
Արտասահմանի „	25 Ֆր·	14	8 Ֆր·

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 դրշ·, մէկէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ։
Մ.

10 ՓԱՐԱ — ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՊՍԱԿ ՄԸ ԵՒ ԱՊՏԱԿ ՄԸ

Բարձրասահման եկեղեցական մը որ «Դիտակ» ստորագրութեամբ կը ծածկէ իր սիրելի անունը, հետեւեալ յօդուածը ղրկած է մեզ, հրատարակելու համար։ Ցառաջիկայն ալ առիթը պիտի ունենանք մեր ընթերցողներուն ներկայացնելու «Դիտակ»ի յօդուածները՝ օրուան ազգային հարցերու մասին։ (Տ. ԽՄԲ.)

Ցոբելեար դերասանապետ Մնակեան էֆֆ·ի յիսնամեակի հանդէսին օ'րն իսկ ճչգուեցան արդէն դերեր··· Ը՞ հասարակութիւնը, առանց մեկնութեանց պէտքն զգալու, հակցաւ վերջապէս թէ ինչ կ'արժէին ամբողջ յիսուն տարիներ անընդհատ զիրար արձագանգող «ապրի՞»ներն ու ծափերը, որոնք՝ ի վերջոյ՝ անկեղծութեան ժայռին առջեւ փրփուրէ մը սւելի արագ պիտի փշրուէին...

Այո՛, ճչգուեցան դերերը, և սակայն, հասարակութենէն աւելի, ի՞նք Մնակեանն էր անշո՛ւշտ որ, կիրակիի իր յոբելեանական հանդէսին մէջ, հակցաւ ամէն բան, երբ տեսաւ թէ ի՞նչ բացատրելի մոռացկոտութեամբ մը հիմակ իրենց թիկո՛ւնքը միայն դարձուցեր էին իրեն անոնք որ իրենց լեզուին ամէնէն ազնիւ և նուրբ ոգորումը տեսեր էին անոր բերանին մէջ, և ճաչակի ու բարոյականութեան այնքա՛ն ապաւորիչ դասեր ստացեր՝ անոր գրչի ու բեմի երկարաժամեայ տքնութիւններուն շնորհիւ···

Այս ամէնը բաւական չէր կարծես· և ահա, կիրակիի ցնծութիւններէն վերջ ալ տակաւին, Մնակեանի անձը կը շարունակէ դեռ մնալ փորձաքար մը, որուն վրայ երեւան կուգայ ինքնուրոյն արժանիքի ուշագրաւ յայտնութիւն մը։

Կարդացէ՛ք, եթէ կ'ուզէք համոզուիլ այս մասին, «Բիւզանդիոնի երկուշաբթիի թիւը· պիտի՝ տեսնէք հոն թէ, «կղերն ու դերասանը» վերնագրին տակ, մեծանուն կղերական մը մեծարանքի ի՞նչ ախուր մասնակցութեամբ մը կը փութայ դեգերիլ Մնակեանի հանդէսներուն շուրջը, իր մաշած թմբուկին հին խռպոտ ձայնը լսեցնելու համար մեզի։

Զարմանալի՞ բան, արդարեւ. բաւական չէր մեզի՝ «Համապատասխանի» անհանդուրժելի հատորը, որուն մէջ Աւետարանի ամէնէն զմայլելի գեղեցկութիւնները ողբերգելի հասկացողութեան մը և ամենատափակ գրականութեան մը ծամածռումներուն տակ կը խանդրին. բաւական չէր մեզի՝ «Հայոց Եկեղեցի» պտակուած իր վերջին գորձը, որ Հռովմէն դնուած մոգալապտերի մը մէջէն՝ հայ իրականութեան մաքուր պատուհին վրայ խաչցուած գոյներու խճողանք մըն է միայն. այս նամակին ալ պէտք ունէի՞նք մինթ, հասկնալու համար թէ ինչ է «հոգեւոր մարդու և կրօնական կամ ազգային գործիչի» այն նկարագիրը, որ կը ծածկուի Օրմանեան էքս-Պատրիարքի դէմքին կամ մանաւանդ դիմակին ներքեւ։

Իրենց երկուքին, շնորհաւորողին ու շնորհաւորուողին կը թողում փոփիանքի և մաղթանքներու, ինչպէս նաեւ անհուն արժանիքի մը մանրամասնութեանց երկար այն թուարկումը, որուն մէջ բան չի պակէր, որպէս զի յոբելեարը ինքզինքը Սեղբեսարոսի և Ագուռնացիի չարքերուն մէջ տեսնէ յանկարծ. իրենց երկուքին խըզճմտանքին կը թողում, այո՛, այդքան ճարպալից խօսքերու և խորհրդածութեանց հաչուեյարգարումը, և պէտք կը տեսնեմ վարագոյրին մէկ ծայրը միայն վեր առնելու ա՛յն տողին վրայէն, ուր արքեպիսկոպոսը կը գրէ. «Մենք ալ մեր կոչումին մէջ կը կերպարանանք, կը կերպարանուինք··· ևն.»։

«Մենք ալ»· բայց մինչեւ ե՞րբ պիտի յամառի այս մարդը ինքզինքին տալու ամբողջ եկեղեցականութեան անունով որոտալու այս կեղակարծ իրաւունքը, զոր ամբողջ ժողովուրդը և ազգին մեծամասնութիւնն ընդհանրապէս այնքա՞ն անկեղծութեամբ տարամերժեց իր վրայէն դեռ հոգիս վերամսակ մը առաջ։ Եւ յետոյ, ի՞նչ անագորոյն չարչարանք է այն, որուն կ'ենթարկուի խեղճ հայերէնը, «կերպարանանալ» բայաձեւին մէջ. խժաբանութիւն՝ որուն անծանօթ մնացած են թերեւս հին ու նոր բոլոր «Ունիթոռներ»ը, իրենց գիտականութեան ամբողջ բարբարոսութեամբը։

Բայց ձգենք բառերը և անցնինք ոգիին։ Կը կերպարանանք, կը կերպարանուինք», ի՞նչ կ'ուզէ ըսել Սրբազանը՝ դերասանապետին. «Մենք ալ ձեզի պէս երբեմն երբեմն տարբեր տարբեր կերպարանքներու տակ կը մըտնենք, ձեւեր՝ կերպեր կը հագնինք, դիմակաւորուելու պէս բաներ մը կ'ընենք, ևն· ևն·»։

Այսպէ՞ս ուրեմն. «Դիպուածական ատուածաբանութեան դա՞ս մըն է զոր Օրմանեան կուտայ Մնակեանին. տարբերութիւն մը չկա՞յ ուրեմն դերասանական կերպարանումին և եկեղեցական զգեստաւորումին, թատերական գործողութեանց և կրօնական կատարողութեանց միջեւ։ բոլորովին անիմաստ և անդպատա՞կ են ուրեմն շնորհաշխական տըլուութեան արարողութիւններն ու կարգացմունքները, զորս «հոգւոյն ազդեցութեամբ» պէտք է կատարեն ձեռնադրողն ու ձեռնադրուողը· երբ կը քարոզէ եկեղեցականը, «յինքեանէ», ա՛սինքն իր խղճմտանքին ու համոզումներուն փորձառութենէ՞ն է որ կը խօսի ու կ'արտայայտուի, թէ՝ դերասանին պէս, իր ձայնին ու շարժումներուն միջոցաւ, կը փոխադրէ միայն ուրիշին մտածումներն ու զգացումները, առանց դուցէ համախոհ լինելու անոնց. վերջապէս, իր պատարագին կամ որ և է մէկ խորհրդակատարութեան միջոցին, եկեղեցականը ինքը իր ա՞նձն է միայն և լոկ, թէ նաև իրմէն զատ արուեստագործուած ուրիշ անձնաւորութիւն մը, ինչպէս կ'ըլլայ դերասանը որոշ ժամանակի մը համար և որոշ պայմաններուն մէջ···

Ո՛չ, ո՛չ մէկ եկեղեցական՝ որ գիտակցութիւնը ունի իր կոչումին և ատիճանին, սկսեալ Խրիմեանէ, Վարժապետեանէ, Իզմիրլեանէ, մինչեւ յետին գեղջկերէցը, պիտի չուզեր ինքզինքն զոյ դերասանօրէն կերպարանուած իր հոգեւոր պաշտամունքի գործադրութեան միջոցին, բացի նամակագիր արքեպիսկոպոսէն, որուն կեանքն ամբողջ կերեւի թէ կղերական դերասանութեան երկար շրջան մըն է եղած, սկսելով Հռովմէն, ուր շուտով ձգեց պահ մը փակեղն ու պարեգօտը, աշխարհաշրջիկի մը գլխարկովն ու ցուպովը Եւրոպան չափելու համար, մինչեւ պատրիարքական աթոռը, ուր ինք միայն գիտէր թէ կիրակամուտի ցնծալից ճաչկերոյթներուն մէջ ծեքծեքուող մը ինչպէ՞ս կարող կ'ըլլար յայտնի առաւօտուն պատարագել կամ ձեռնադրել, միեւնոյն երեկոյին մէջ մոռնալու համար թէ ո՛ւր էր և ի՞նչ ըրած էր առաւօտուն։

Զեմ կրնար չմիտել հոս հէք ոգբացեալ բարերարը Աբիկ էֆֆ· Ունճեան, որ սիրաը կը պատրաստէր, երբ կը պառար վսեմ սրամտութիւնով մը· «Դերասան է այդ մարդը, դերասա՛ն, պատարագին մէջ ալ, ձեռնադրութեա՛ն մէջոցին ալ, քարոզած տեղն ալ»։ Ու ես, որ խորապէս համոզուած եմ այս խօսքերուն ստուգութեանը, միակ ապացոյցի մը կը կարօտիմ տակաւին այս մասին, ենթակային վկայութեանը։ Եւ հիմակ որ ա՛լ ունիմ զայն ալ, կարող եմ ըսել իրեն. «Դերասա՛ն մըն ես դուն, արդարեւ, ի բերանոյ քումմէ դատեցար»։

Կարդալէ վերջ Օրմանեանի այս նամակը, որուն այդ պարբերութեան վրայ կը սիրեմ մտածել թէ ինք, տաղանդաւոր դերասանապետն ի կ, պէտք է անդրադարձած ըլլայ տեսակ մը սմսեղուկ սրամտութեամբ, և կարդալէ յետոյ դարձեալ «Մանզումէ»ի այս երեւշաբթի աւուր փառաւոր խմբագրականը, ուր յարգանքն ու անկեղծութիւնը ա՞նքան արդարակշիռ քննադատութեան մը առջեւ կը նոյնանան իրարու հետ, կը հաւատամ թէ Մնակեան աւելի գոհ պէտք է մնացած ըլլայ այ՝ վերջինէն, և իրաւամբ։

Անտոնեան, որուն անվերապահ անկեղծութեան ամենէն սուր ծայրայեղութիւններն ի·կ ո՛րքան ծանօթ են, նոյնքան անծանօթ են կեղծիքի ու յետին միտքերու թերաստուերները, յայտնած է իր տուղերուն մէջ դնել ամբողջ հրայրքը ճշմարտութեան և արժանիքին առջեւ զգածուած սիրտի մը։

Մնակեան թերեւս իր կողմն ունի չքմեղացուցիչ պարագաներու բաւական ստուար թիւ մը, բայց, ինչ որ ալ ըլլայ, կատարեալ պէս իր իրաւունքին մէջն է Անտոնեան, երբ դիտել կուտայ թէ ինչպէս մօր մը համար իր զաւկէն, նոյնպէս նաեւ Ազգին համար, իր ծնուցած և սնուցած մեծ կարողութիւններէն՝ որ և է պարագայի մէջ՝ չմոռցուելու իղձն ու ցանկութիւնը իրաւունքի մը չափ անառիկ են ու պարտականութեան մը չափ նուիրական։

Թո՛ղ չվիրաւորուի երբեք ինքը, Մնակեան, եթէ իր դափնեզարդուած ճակատին առջեւ, իր յոբելեանին տարիներուն հաղիւ կէսն ունեցող խիզախ դրիչ մը կը թռուի այսպէս· սառոյցի կտոր մը նետել նախկին պատրիարքին եռացուցած ներքողներու տապակին մէջ։

Ընդհակառակն, աւելի պէտք է ուրախ ըլլայ զինքը դիմադրող անկեղծութեան այս սիրուն ժեսթին առջեւ։

Օրմանեան իր ունակութիւններէն կը խօսի· օրուան մարդուն հետ այժմէականալու տենդէն ջղագրգիռ, անծայր գովասանքի դամբանականն է որ կ'արտասանէ, յետին միտքերու ամպիոնէն։

Անտոնեան, վայրկեանին հոգեբանութիւնը ճչգիւ ըմբռնած, ժողովուրդին սիրտին ճշմարտութեան բեմէն է որ կը խօսի։

Օրմանեանի ընծայածը պսակ մըն է, անբոյր ու կեղծ ծաղիկներէ փունջուած. Անտոնեանինը գորովանքով ու զգածանքով դողդոջուն ձեռքի մը սիրալիր մէկ ապտակը, սիրող մօր մը կողմէն իր սիրական մէկ զաւկին։

ԴԻՏԱԿ

Երկու օրէ ի վեր հիւանդ ըլլալով, Անտոնեան չկրցաւ հասցնել «Հին Թուրքիոյ» վերաբերող Քրոնիկներուն առաջինը, զոր խոստացած էինք այսօր հրատարակել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԿԻՆԸ

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻՒ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

Գ.

Հայ բանաստեղծներն ու վիպասանները ոչ միայն կարեկցած են իրենց երկրին աղջիկներուն և կիներուն ողբալի վիճակին այլ կանգ առած են սասնցի ռառապանքներուն առջեւ զորս անոնք երկար տարիներ կրած են իրենց վրայ տիրապետողներուն ձեռքէն, երբոր փաշայի մը կամ խանի մը ուշադրութիւնը գրաւելու դժբախտութիւնը ունենալով՝ իրենց պատիւը կը կորսնցնէին յագեցնելու համար այդ տէրերուն կիրքերը։

Պատկանեան, իր «Բուրաստան» քերթուածին մէջ, իրեն նիւթ առած է ժողովրդական հէքեաթի մը մանկամարդ աղջիկներու վրայ, որոնք, զուարթ խումբ մը կազմած, մօտակայ դաշտ մը գացած էին հոն ժամանակ անցընելու համար խաղալով ու խօսակցելով, և որոնց ամէնքն ալ սրամտ եղած են յայրատ Պարսիկներէ։ Այս վերջինները անոնց պաակիւը բռնաբարել կ'ուզեն, ու կը խոստանան զանոնք՝ իրենց դիմադրելուն համար։ Ժողովրդին քմայքը չատացած չէ այդ պարզ եղկութեամբ, և հէքեաթը կ'աւելցնէ թէ հոն ուր այնքան մատաղ կեանքեր անհետ եղան, հրաշալի ծաղիկներ բուսան անմիջապէս, վարդեր, մանիշակներ, շուշաններ։

Ուրիշ քերթուածի մը մէջ, «Հաղարից Մինը», Պատկանեան կը նկարագրէ հոգեկան վիճակը մանկամարդ աղջկան մը որ փաշայի մը հարէմը բանտարկուած է։ Պերճանքն ու ճոխութիւնը կը շրջապատեն զինքը· գեղեցիկ ու փարթամ հանդերձներ ունի, բոլոր փափաքները իսկոյն կը կատարուին, իր տէրը հմայուած է գեղեցկութեամբը, բայց այն տխուր է՝ յիշելով այն ժամանակը ուր անարատ էր, մանչելով հայրենի տանը, խեղճ մորը որ անշուշտ կուլայ դեռ իր վրայ։ Սարսափով կը յիշէ այն օրը ուր առևանգեցին զինքը և հարէմը բերին՝ հակառակ պաղատանքներուն իր հօրը որ կեանքը վրայ տուաւ զինքը ազատել փորձելուն համար։ Բայց իր հոգին այնքան բարի ու մաքուր է որ չատեր իր թշնամիները։— «Իր անմեղ շրթունքներէն անէծքի խօսքեր չթռան բնաւ իր չար թշնամիներուն դէմ։ Բայց այդ ահռելի օրէն ի վեր, իր դէմքին վրայ ոչ ծիծաղ տեսնուեցաւ, ոչ ժպիտ, ու միայն կիսաձայն կը կրկնէր սա տրտում խօսքերը.— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ծնողքս չեն դար զիս ազատելու»։

Բաֆֆի իր գլխաւոր գործերուն մէջ և երիտասարդ վիպասան Փափազեան յանախ կը խօսին Հայ կանանց կրած բռնաբարութեանց մասին։ Ցիշենք օրինակի համար Բաֆֆիի «Զալալէտտին»ին մէկ հատուածը, ուր նկարագրուած է գիւղերային զինարբուք մը, սարքուած Քիւրտերու կողմէ, որոնք իրենց հրկիզուած գիւղերէն բազմաթիւ հայուհիներ առած հետերնին բերած են.—

«Մի կողմում թմբուկները և զուռնաները ածում էին, մի կողմում պար էին բռնել այն ձևով, որ մեզանում կոչվում է «եալլի», իսկ քրդերը կոչում են «զուռնադ»։ Պարում էին կանայք։ Նրանք բազմաթիւ էին, և մինը միւսի ձեռքից բռնած, կապել էին մի երկայն շարք, որ շղթայի նման պտտվելով ձևացնում էր մի մեծ բոլորակ։ Բոլորակի մէջտեղում ցցած էին երկայն ձողեր, որոնց գլուխների վրայ վառվում էին ջահեր։ Նաեւթի մէջ թաթախած ցնցոտիքը բոցավառվում էին և իրանց ծիրանի շառաւիղներով լուսաւորում էին բառերը արտասանած միջոցին, ամիրային ձայնը ստացած էր այնքա՛ն աղդու չեղած մը որ Եէնիչէրին ցնցուեցաւ։

— Բայց ամիրա, կսկմաց, արդէն ամէն բան գիտես, ա՛լ ի՞նչ է հասկնալ ուզածդ։

— Իմ գիտցածս սա է որ այս գիշեր եթէ Սերգիս պէյ իրմէ առաջ անցած ըլլար Դալաթիայէն, հիմայ սպաննուած էր···

— Ես յանցանք չունիմ···

— Ատիկա ետքի խնդիր է··· հիմայ դուն սա ըսէ ինծի, ո՞վ ձեզ ղրկեց որ Սերգիս պէյը սպաննէք։

— Չեմ գիտեր··· ես զարնելու հրաման ստացեր էի, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞վ է զարնելիքս···

Ամիրան սրտանեղութեան շարժուած մը ըրաւ։

— Դատա՛ր վերջապէս փնտռած սուտդ··· լա՛ւ, բայց գիտցած ըլլաս որ եթէ այսպէս յամառես, Պօսթանճին պիտի կանչեմ տամ որ ան շարունակէ հարցաքննութիւնը··· ըսէ՛, կ'ուզե՞ս ինծի յայտնել, թէ Պոսթանճին կը նախընտրես։

Զաքանոզ լուռ մնաց։

— Գիտես անշուշտ թէ ի՞նչ է տարբերութիւնը, շարունակեց ամիրան, երբ Պօսթանճին իմանայ թէ այս գիշեր Սերգիս պէյը, արքային սիրած մարդը սպաննելու փորձ ես ըրեր, ա՛լ չի նայիր ոչ խօսելուդ, ոչ ալ լռելուդ··· վաղ առտու՝ ցիրկին ծայրն ես, որովհետեւ դժուար պիտի ըլլայ քու հասակիդ յարմար կախաղան շանելը··· իսկ եթէ ինծի յայտնեցիր··· ո՞վ գիտէ, միւտ յոյս մը ունիս ազատելու···

Ծանր տագնապ մը կ'անցընէր Զաքանոզ։ Ինչ որ ալ ըլլար, չէր ուզեր Զաքարը բերան տալ, մանաւանդ որ ինք այն հաւատքը ունէր թէ Սալիհ, իր ստացած հրահանգին համաձայն, սպաննած պէտք է ըլլար Սերգիս պէյը։ Մատնել Զաքարը՝ պարզապէս անոր գլուխը վտանգել պիտի ըլլար։ Եւ Զաքանոզ կը նախընտրէր իր սեփական կեանքը վրայ տալ, քան իր սիրական ընկերը ցեցի մը ծայրը տեսնել։

Եւ սակայն պէտք էր խօսիլ։ Ամիրան անողոք էր։ Անողոք էին մանաւանդ անոր պատճառանութիւնները։ Ի՞նչ ընել։

Ցանկարծ՝ լոյս մը ծագեցաւ մտքին մէջ։

— Ամիրա՛ ըսաւ, հաւատա՛ որ ես աւելի բան չեմ գիտեր··· իմ գիտցածս դուն ալ գիտես··· մարդ մը զարնելու հրաման տուած էին ինծի, և ես այդ հրամանը կը կատարի, ուրիշ ոչինչ···

— Բայց ո՞վ տուաւ հրամանը։

— Անունը բան մը չպիտի յայտնէ քեզի··· ան ալ Եէնիչէրի մըն է ինծի պէս···

— Ատիկա իրմէ կրնաս հասկնալ, որովհետեւ ինծի բան մը չէ ըսած··· եթէ կ'ուզես մարդ ղրկէ Պէպէք և զինքը բռնել տուր, հոն պիտի ըլլայ մէկ քանի ժամէն···

— Պէպէ՞ք···

— Այո՛··· կին մը պիտի առեւանդէր Կէօք Սուիէն և Պէպէք պիտի հանէր, այսչափ մը ըսաւ ինծի, աւելի բան մը չեմ գիտեր։

Ամիրան նախ թերահաւատութեամբ ականջ տուած էր Զաքանոզի խօսքերուն, բայց Կէօք Սուի անունը լսելով՝ ուշադրութիւնը սրեց, և խուզիչ ակնարկ մը գամեց յեղուզակին դէմքին։

Ծանր կասկած մը գրաւած էր զինքը։

— Կնոջ ով ըլլալը գիտե՞ս, հարցուց անհամբերութեամբ։

— Չեմ գիտեր, միայն կարծեմ թէ ռուս կին մը է···

— Ռուս կի՞ն մը···

Ամիրան ոտքի նետուած էր յանկարծ։ Դէմքը զարհուրելի արտայայտութիւն մը ստացած էր, ու կը դողար ամբողջ մարմնովը։

— Ռուս կի՞ն մը, կրկնեց՝ գրեթէ յեղուզակին վրայ խոյանալով։

Զաքանոզ չփոթեր էր բոլորովին, ամիրային անակնկալ փոփոխութիւնը տեսնելով։

— Շիտակը լա՛ւ մը չեմ գիտեր, կսկմաց, թերեւս սխալ իմացած եմ··· բայց որչափ որ կը յիշեմ, կոմսուհի մը պէտք է ըլլար···

Այս անգամ՝ ամիրային դէմքը բոլորովին կապուտցաւ։ Այնքա՛ն ջղայնոտած էր որ Եէնիչէրին սկսաւ վախնալ։ Ինչ չափով որ աւելցեր էր ամիրային անձկութիւնը, նոյն չափով աւելցած էր նաև իր չփոթութիւնը։ Զգաց անգամ որ ամիրան իր օձիքը կը ցնցէ ուժգնօրէն։ Հազիւ թէ կրցաւ անոր ձայնը որոշել։

— Խսէ՛, կը գոռար, ո՞ւր պիտի հանեն այդ կինը։

— Պէպէք, Նաւահայքին վերի կողմը, Հիսարի ստորոտը գտնուող ծովախորին մէջ···

Ամիրան խնդոյն թողուց անոր ոձիքը ու ծոի զարկաւ։ Այնքա՛ն խուճապային փութկոտութեան մը մէջ էր, չսպասեց մարդ գալուն, ու վազեց դէպի դուռը՝ ուրկէ Սէյմէն մը ներս կը մտնէր։

— Շո՛ւտ, ո՞վ կայ դուրսը, Պօսթանճին հո՞ս է, հարցուց կիրքէն և յուզմունքէն դողացող ձայնով մը։

Սէյմէնը՝ զինքը այդ վիճակին մէջ տեսնելով՝ կասկածոտ նայուածք մը ձգեց Զաքանոզի վրայ։

(Շարունակելի)

ԸՐԲԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆ

(ՎԷՊ ԱԶԳԱՑԻՆ—ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Թ.

ՁԱԳԱՆՕԶ ԿԸ ԽՕՍԻ

Պղտիկ սրահի մը մէջն էր ամիրան, պալատան բակին ձախակողմը, պարտէզին վրայ, և չրջապատուած էր մէկ քանի Իշ Օղլանիներէ որոնք զինքը կը հիւրածիրէին մեծ պատուով ու ակնածութեամբ։

Երբոր Եէնիչէրին ներս մտցուցին, Դաղէղ յայտնեց թէ բանի մը պէտք չունի այլեւս, և ճամբեց զանոնք։

Կարծես կը զգար որ անցնող իւրաքանչիւր վայրկեան կրնար անխուսափելի դարձնել այն վտանգը որուն ինչ ըլլալը չէր գիտեր թէև, բայց որուն նկատմամբ տարակոյս ալ չունէր, ու կ'ուզէր վայրկեան մը առաջ Զաքանոզը խօսեցնելու։

— Հիմայ պատմէ նայինք, ըսաւ անոր, երբոր մենակ մնացին։

Զաքանոզ ոտքի վրայ կեցած էր անոր դէմը յարգալիր դիրքով մը, որուն շատ դէղ կը պատշաճէր իր երկար հասակը։

Խօսէ՛ր··· ի՞նչ ալ կ'ուզէք խօսիլ անշուշտ, վայրկեան մը առաջ օձիքը ազատելու համար այդ անակնկալ փորձանքէն, բայց ի՞նչ խօսէր։

Չէր ուզեր Զաքարը մատնել։ Ու կը վարանէր, կամ աւելի ճիշդը՝ միտքը կը չարչրկէր սուտ մը հնարելու համար։

Ամիրան սակայն որ իր ժամանակին ամէնէն դիմադէմ ու խորատես մարդն էր, կը հասկնար թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ յեղուզակին ներսը։

— Տղա՛ս, ըսաւ ապահովիչ ձայնով մը, ես քեզի բան մը հնարէ չըսի որ միտքդ կը չարչրկես պարապ տեղը, ես քեզմէ ճշմարտութիւնը կը պահանջեմ, և պէտք է յայտնես, իմացա՞ր։

— Ատիկա իրմէ կրնաս հասկնալ, որովհետեւ ինծի բան մը չէ ըսած··· եթէ կ'ուզես մարդ ղրկէ Պէպէք և զինքը բռնել տուր, հոն պիտի ըլլայ մէկ քանի ժամէն···

— Պէպէ՞ք···

— Այո՛··· կին մը պիտի առեւանդէր Կէօք Սուիէն և Պէպէք պիտի հանէր, այսչափ մը ըսաւ ինծի, աւելի բան մը չեմ գիտեր։

Ամիրան նախ թերահաւատութեամբ ականջ տուած էր Զաքանոզի խօսքերուն, բայց Կէօք Սուի անունը լսելով՝ ուշադրութիւնը սրեց, և խուզիչ ակնարկ մը գամեց յեղուզակին դէմքին։

Ծանր կասկած մը գրաւած էր զինքը։

— Կնոջ ով ըլլալը գիտե՞ս, հարցուց անհամբերութեամբ։

— Չեմ գիտեր, միայն կարծեմ թէ ռուս կին մը է···

— Ռուս կի՞ն մը···

Ամիրան ոտքի նետուած էր յանկարծ։ Դէմքը զարհուրելի արտայայտութիւն մը ստացած էր, ու կը դողար ամբողջ մարմնովը։

— Ռուս կի՞ն մը, կրկնեց՝ գրեթէ յեղուզակին վրայ խոյանալով։

Զաքանոզ չփոթեր էր բոլորովին, ամիրային անակնկալ փոփոխութիւնը տեսնելով։

— Շիտակը լա՛ւ մը չեմ գիտեր, կսկմաց, թերեւս սխալ իմացած եմ··· բայց որչափ որ կը յիշեմ, կոմսուհի մը պէտք է ըլլար···

Այս անգամ՝ ամիրային դէմքը բոլորովին կապուտցաւ։ Այնքա՛ն ջղայնոտած էր որ Եէնիչէրին սկսաւ վախնալ։ Ինչ չափով որ աւելցեր էր ամիրային անձկութիւնը, նոյն չափով աւելցած էր նաև իր չփոթութիւնը։ Զգաց անգամ որ ամիրան իր օձիքը կը ցնցէ ուժգնօրէն։ Հազիւ թէ կրցաւ անոր ձայնը որոշել։

— Խսէ՛, կը գոռար, ո՞ւր պիտի հանեն այդ կինը։

— Պէպէք, Նաւահայքին վերի կողմը, Հիսարի ստորոտը գտնուող ծովախորին մէջ···

Ամիրան խնդոյն թողուց անոր ոձիքը ու ծոի զարկաւ։ Այնքա՛ն խուճապային փութկոտութեան մը մէջ էր, չսպասեց մարդ գալուն, ու վազեց դէպի դուռը՝ ուրկէ Սէյմէն մը ներս կը մտնէր։

— Շո՛ւտ, ո՞վ կայ դուրսը, Պօսթանճին հո՞ս է, հարցուց կիրքէն և յուզմունքէն դողացող ձայնով մը։

Սէյմէնը՝ զինքը այդ վիճակին մէջ տեսնելով՝ կասկածոտ նայուածք մը ձգեց Զաքանոզի վրայ։

(Շարունակելի)

ռում էին պարող կանանց զունաթափված երեսները։ Ջահերի մոտ, բոլորակի միջնադարում, նստած էին տղամարդիկ, և զժոխային ոգևորութեամբ նայում էին կանանց մերկ շղթայակապի վրայ, որ անդադար շրջում էր նրանց շուրջը։ Երեւում էր որ այդ ողորմելի արարածները ակամայ և ստիպմամբ յանձն էին առել այդ խայտառակ պարահանդէսը։ Ամօթը, անպատուութիւնը նրանց այն աստիճան մոլեգնութեան մէջ էին ձգել, որ իրանց կատաղութիւնը խելագարութեան էր հասնում։ Նրանց աչքերում վառվում էին բարկութեան բոցեր, շրթունքները դողդողում էին տենդային անհանգստութեամբ, և զունաթափ երեսների վրայ երեւում էին սոսկալի ցնցումներ։ Շատերը նրանցից այնքան թուլասիրտ էին որ չէին դիմանում անտանելի ցաւին, և ուշաթափ լինելով ցած էին զլորվում։

«Իսկ այդ բոլորը որ մարդկային խղճի վրայ կարող էր ազդել գութ, որ կարող էր ամէն մի սիրտ, որքան և քարացած լինէր նա, մեղմացնել և լցնել նրան առաքինական զգացմունքներով դէպի տկար և գեղեցիկ սեռը, ընդհակառակ աւելի բորբոքում էր գերիների վայրենի կրքերը և աւելի զրգռում էր նրանց անասնական ոգեւորութիւնը։ Պարը չարունակվում էր իր բոլոր դժոխային խաղարկութեամբ։ Մերկ կանանց շարքը անդադար պտտվում էր թմբուկների եղանակով։ Տղամարդիկ՝ նրանց բոլորակի միջավայրում նստոտած, երգում էին, ծափահարում էին, զոռում էին և գոչում էին, և հերոսներից ամէն մէկը երբեմն իր հաւանած կնոջ վրայ, և իսկոյն սրտերի հակառակ մի զոյգը,— մի հրեշակ և մի դև— առանձնանում էր մերձակայ թփերի մէջ»։

Այս մէկ քանի օրինակները, զորս կրնայինք բազմապատկել, կը բաւեն ցոյց տալու թէ ինչ է առ հասարակ հայ կանանց տխուր վիճակը, որոնց կեանքը կը բերնայ երկու բառի մէջ ամփոփուել, հնազանդութիւն և սարկութիւն։ Անշուշտ, վերջին տարիներու կանացի մեծ յառաջդիմութիւնը իր բարերար լոյսին մէկ ճառագայթը դրած է արդէն այն թշուառ երկիրը, բայց ժամանակից զրողներու զորձերը ցոյց կուտան թէ դեռ ահագին բան կայ ընելիք։

Եւ այս տեսակէտով ոչինչ կրնայ ըլլալ, ցորչափ հայ կինը իբր սարուկ նկատեն և իբր այն վարուն անոր հետ։ Ազգ մը չի կրնար բարձրանալ, եթէ կնոջ չտայ այն տեղը որուն իրաւունք ունի։

ԺԻԼԻԱ ՎԼԱՏԱ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԽՍԱՊՐԻՆԵՐ

ԲԱՂԷՇ 16 Ապրիլ 1612

Երեսփ. ընտրական գործը երէկ աւարտած ըլլալով, քուէտուփը բացուեցաւ։ Մրցիթի զատէ Սատուլլան էֆ. 6 քուէի առաւելութեամբ երեսփոխան հռչակուեցաւ։

Ինչպէս գրած էի նախորդ թղթակցութեամբս, վերջին պահուն երիտ. գլխաւոր թեկնածուներ միայն մնացած էին ասպարէզին վրայ, որոնցմէ մին իթթիհատական չէր Մուհամմէտ, որու յաջողութեան համար իթթիհատի հետ աշխատեցաւ նաև կառավարութիւնը։ Թէպէտ Սատուլլան էֆ. ևս հնարաւոր ամէն միջոց ի զործ դրաւ, շրջկաները մարդեր դրկելով և զանազան կարգի աշխատութիւններով՝ եւ հնորհիւ իր մեծ ազդեցութեան — իբրեւ ջոկ կալուածատէր և մարդասիրի անօրէն, յաջողեցաւ խլել երեսփոխական աթոռ մը, ուր ապահովաբար աշխատաւոր դասակարգի, հողազուրկ գիւղացիի, կեղեքուած ընակչութեան և բազմակարօտ բնազաւառի ցաւերը չէ որ պիտի ներկայացնէ ու դարմանը խորհի։

Սատուլլան էֆ. մինչև վերջին րոպէն բնաւ կասկածել չուներ իր մասին իբրև նախկին իթթիհատական։ ընտրութենէն անմիջապէս ետքը, իր նախ ձեռնութեամբ կ'իսուի որ իթթիլաֆական քլուբ մը բացած և մասնաճիւղ մը հաստատած է։ Այս պարագան աղէկ դաս մը ըլլալու է տեղիս իթթիհատին, որ երբեք չդիտցաւ լաւ վարել ընտրական այս ծանր պայքարը։ Աղէկ գիտնալով հանդերձ թէ Հայերը կրնային օգնել իրենց եթէ ապահովցուէր անոնց ձայնի իրաւունքը, իթթիհատը բնաւ ջանք չթափեց այդ մասին և թողլուաւ որ կատարուին «օրինաւոր» ապօրինութիւններ և 50000է աւելի Հայեր ո՛չ միայն չկրցան բաւականաչափ «մինեթէխիր» սանիներ» ունենալ, ինչքան ընդվզեցուցիչ է տեսնել մի միայն 5 Բ. կարգի ընտրողներ, բովանդակ Պիթլիսի հայութեան համար։ Թողունք թէ, այդ չնչին յօդուտուած իրաւունքն ալ, վերջին պահուն հայր ուզեց գործածել յօդուտ իթթիհատի թեկնածուին, և ինչ տարակոյս որ նշանակութիւն չունեցաւ։ Եւ ահա իթթիհատը իր անհեռատեսութեամբ նպաստեց տեղիս մէջն ալ ընդդիմադիր հոսանքի մը գոյացման։

* * *

Մէկ երկու ամիս առաջ գեղեցիկ գաղափար յայտնուած էր տեղիս Կեդրոնական վարժարանի նորոգման։

Առանց խօսելու մեր վարժարաններու կրթական մասին վրայ, որ հագիւ ուրեմն օգտակար ու զոհացուցիչ շրջաններ ունեցած է, եթէ վեր առնենք միայն չէնքերը և արտաքին յարմարութիւնները, շատ անմխիթար պատկեր մը կը ներկայացնեն անոնք։ Ցածլիկ, խոնաւ, առողջապահական պայմաններէ հեռի չէնքեր զրեթէ բոլորն ալ։ Եւ եթէ ժամանակը որ ամոնք ոչ միայն ի զարգացման ընակչութեան, այլ շրջակայ գիւղերէից կրթական օրրանը կոչուած են ըլլալ՝ պատկերը աւելի տխուր կ'ըլլայ։ Այս նկատումներով կեդրոնական վարժարանի չէնքը նորոգելու, և դպրոցի մը վայել դրութեան մը մէջ դնելու համար հարկ եղած դրամի հայթայթման նըպատակաւ Բաղ. Ժողովը նշանակած էր մանաւանդ մը, որ սակայն մէկ անգամ միայն նիստի հրաւիրուած էր։ Կարծես ջուրը ձգելու համար այդ զեղեցիկ ձեռնարկը, յանկարծ եկեղեցականներու խմբակ մը երեւան կուգայ, Ս. Գէորգ եկեղեցին... նորոգելու բարեպաշտիկ մտադրութեամբ։ Եւ մտածել որ փոքրիկ Բաղէշը կուշտ կշտի չորս եկեղեցիներ ունի, ի բաց առեալ Նոյնքան մը վանքեր։ Երանելիներ՝, ասոնք չէ՞ն բաւեր ձեզ։ Ո՞րն է ստիպողականը, հոն մատաղ սերունդը կը խամրի, դուք առանց այդ պարագան նկատի առնելու եկեղեցի կը նորոգէք, զուցէ կրկնապատիկ գումարով —անշուշտ հանգանակութեամբ— վատահ ըլլալով որ ժողովուրդը հագիւ մէկին կը բնայ նպաստել։ Դարո՞ց թէ եկեղեցի, քիչ մը մտածեցէք։

* * *

Սահմանադրութեան վաղորդայնին, ընդհ. ոգեւորութեան թաղէշը ուզեց մասնակից ըլլալ, կազմելով կրթասիրաց միութիւն մը, որ իբր թէ կոչուած էր բաւական կարեւոր գեր մը խաղալ բաղէշի հասարակական կեանքին մէջ։ Պիտի ունենար իր թատրոնը, զրադարանը, լսարանը, եւն., բոլոր այն կարգի ձեռնարկներ, որոնք կրթիչ ու դաստիարակիչ բնոյթ ունին։ Խումբ մը երիտասարդներու այս ձեռնարկը չքաջալերուեցաւ տեղացիներէն, և կազաց մինչեւ լուծումը։ Միեւնոյն երիտասարդները մէկ քանի անգամներ գործը վերակազմելու ջանքեր ըրին, բայց ցաւալի է ըսել որ միշտ միևնոյն վախճանին յանգեցան։ Այս օրերս չորրորդ անգամն ըլլալով գիտակից տեղացիներու հետ ուսուցչական խումբը վերակազմելու լուրջ ջանքեր կ'ընէ։ Հաժողուած ըլլալով այս հիմարկութեան ուռենալիք օգտակարութեանը՝ մենք կուզում կ'ընենք տեղացի բոլոր երիտասարդութեան, ազակից ըլլալ վերակազմող խմբակին և թոյլ չտալ որ նախորդներուն պէս այս ալ անցնի ամուլ ու անհետեւանք։

* * *

Աղերդի մէջ այս օրերս խուժանը քրիստոնեաներու դէմ դրգռելու անտեղի ձեռնարկներ կ'ըլլան։ Մանօթ է, զուցէ հինցած՝ «Խաչ խ՝դրը։ Աւաւատ մը փողոցի անկիւնները պատերու վրայ կարմիր մելանով նկարուած խաչեր փակցուած կը տեսնուի. ուր խաչին ու անոր հետեւողներու հասցէին անարգական լուսանցներ կան եղեր գրուած։ Ժողովուրդը կը յուզուի, Առաջնորդարան կը դիմէ, եւն.։ Այս և ուրիշ փրովոքասիոններու դէմ Առաջնորդը կը բողոքէ։ Տեղւոյն կառավարիչը սակայն յանցաւորը հայերը կը գտնէ և զանոնք քաջալերողը՝ Առաջնորդը։ կուսակալութիւնը քննութիւն կը բանայ, զացող քննիչը բնականաբար նոյնը կը հաստատէ։ Աղերդի առաջնորդը հոս դիմումներ կը կատարէ և վերջապէս կառավարութիւնը կը յանձնարարէ մեր առաջնորդ Սուրէն Ծ. վրդ.ի, որ, իր հետը առնելով քօմիսէր Ռուքէն էֆ.ն, երթայ հոն և խղճմտիտ քննութիւն կատարէ, մեեւնոյն առեն ջանայ հաշտեցնել առաջնորդը կառավարիչին հետ, եւն.։ Ստանալէ յետոյ Պատրիարքարանի հաւանութիւնը, զուցէ չատ աճապարանքի գալով Բաղաք. Ժողովին հետ առանց տեսնուելի խորհրդակցիլ կարենալու, 8 օր առաջ առաջնորդ հայրը մեկնեցաւ Աղերդ։ Ընտրական բուռն պայքարի այս օրերուն, ուր ընդհարումներ եւս պատահիլը կը խօսուի, չդիտեմ թէ ո՞ր ոստիճան պիտի յաջողի մեր առաջնորդը իր այս պաշտօնին մէջ։

Աւէն պարագային՝ յաջողութիւն իրեն։

Գ. Գ. ԱՄՄՈՒՆԻ

ԻՏԱԼԵԻԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Երէկ, 5(18 Մայիս, սկսաւ Տարտանէլի նեղուցին նաւարկութիւնը ամուսնամը փակուէն վերջ, վերջին ական ալ հանուած ըլլալով։ Մինչև որ այս ականները չհանուեցան և նաւերուն անցքին տեղը չմաքրուեցաւ, կառավարութիւնը չկրցաւ արտօնել նաւարկութիւնը, որովհետեւ ոճրապարտ արարք մը պիտի ըլլար չերաշխաւորել նախ անցքին ապահովութիւնը կատարելապէս։

Ուրբաթ օրուընէ առաջին յոգնեաւերը սկսան արդէն մեկնիլ Պոլսէն։ Երեք չորս օր վերջ, կրոր հաւում մեր նաւահանգիստը երկար ատենէ ի վեր սպասող 200 նաւերուն ամէնքն ալ անցած կ'ըլլան Տարտանէլէն։

Գալով մտնելիք յոգնեաւերուն, անոնք ալ հաւանարար չորեքշաբթի օր պիտի սկսին հասնիլ հետզհետէ։ Հինգշաբթի օր առտուն կանուխ, Պոլսոյ նաւահանգիստը դարձեալ պիտի լենայ և նաւահանգիստի վերատեսչութիւնը բաւական զբաղուարութիւններ պիտի կրէ մինչև որ կանոնաւորուի յոգնեաւերուն ընթացքը։ Եւ ստանայ իր բնականոն վիճակը, որուն հասնելու համար առնուազն մէկ շաբաթ պէտք է։

Առ այժմ, կարելի չէ որոշ թիւ մը ցոյց տալ, նեղուցին փակման հետեւանքով պատճառուած կորուստներուն մասին։ Միայն Ռուս կառավարութիւնն է որ մինչև վերջին կոպէկ հաշիւ բրած է։ Բեռնեսպուրգի առևտրական նախարարը Օտէսայի և Պաթումի օտար նաւարկութեանց ընկերութիւններէն խնդրած է հաստատել իրենց վնասները, որպէս զի ռուսական հաշիւը անոնցմէ վար չմնայ։ Միւս տերութիւնները սակայն անհրաժեշտ հարկ չեն դատած նոյն բանը ընել, որովհետեւ երբէք մտածած չեն պահանջում ընել այս մասին։

Ռուսիա միա՛ն է որ կը կարծէ թէ Թուրքիա բացարձակ իրաւունքը չունի նեղուցները գոցելու։ Միւս տերութիւնները ընդունած են որ Թուրքիա իրաւունքն ունի ինքզինքը պաշտպանելու աւենադրական միջոցներով և թէ անկարելի է պատերազմել առանց չէզոքներուն վնաս պատճառելու։

Թուրքիա չէզոք տէրութիւններէն զան գատելու չէ հետևաբար։ Եւրոպայի հանրային կարծիքը ի նպաստ իրեն է քան իտալաբիներուն որոնք վրդովեցին աշխարհի խաղաղութիւնը։ Թուրքիա այս համակրանքներէն զօրացած կատարեալ պաշարութեամբ մը կրնայ վերաբերուիլ ռուսական անհիմն յաւակնութիւններուն, և բոլոր վիրաւորիչ պահանջումներուն։ Ռուսիա բաղդ չունեցաւ իր փորձել ուղած օդապարիկին մէջ որ պիտի հաստատէր օդի հոսանքները եւրոպական քաղաքակրթութեան բարձր տեղերուն մէջ։ Անիկա մտադրած էր վեհաժողովի մը զումարումը նեղուցներու խնդիրը մի անգամ ընդ միշտ լուծելու համար։ Բայց տէրութեանց կարծիքը այն է թէ նեղուցի խնդիր զոյութիւն չունի որ այն լուծել հարկ ըլլայ։ Հետևաբար Ռուսիա պիտի անդրադառնայ իր սխալին՝ Բ. Դրան ներկայացնելէ առաջ իր առևտրական նախարարութեան ծանուցագիրը կամ պահանջելէ առաջ Թուրքիայէն՝ ետ կենալ նեղուցներուն ապագայ փակումէն։

ՇՈԳԵՆԱՒԵՐՈՒ ԱՆՑՔԸ

Այս առտուընէ սկսեալ օտար ընկերութեան առևտրական յոգենաւերու երկրորդ խումբը որ կը բաղկանայ 60 յոգենաւերէ, պիտի անցնի Տարտանէլէն, համաձայն նաւահանգիստի վերատեսչութեան կողմէ կանխապէս յոգ. ընկերութեանց ժամուցուած հրահանգներուն։

Կանխաւ եղած ծանուցման համաձայն երէկ 3րդ 60 յոգենաւերը մեկնեցան Պոլսոյ նաւահանգիստէն, ուրէկ առաջին անգամ մեկնողը եղաւ Մէսաժըրիի Սէնկալ յոգենաւը որ 2 կարգաթիւը կը կրէր,— անոր համար որ թիւ 1ը որ անդլ. դրօշ կրող Բէնտրօսին էր, կը գտնուի կէլիպոլի։ Սէնէկալ թողուց Կալաթայի քարափը ձիշդ ժամը 8ին, էջս օրէ առաջ։ Ցաւորդաբար մեկնեցան հելլէնական Մանուսիս, անգլիական Ցոպան և Ցրիֆիթ, հելլէնական Սբարթի, անգլ. Վիկօ, հելլէնական Անթոնիոս, դանիական Վանտէրպոկ, անգլ. Տիւք օք Քորվէյլ, հելլէն. Եօրկիոս Մինալիոս, ռուսական Ռուսթով, հելլէնական Զէքս և Մարգէլլա յոգենաւերը։ Վերջինը մեկնեցաւ ձիշդ ժամը 11 ին։ գիշերը մեկնեցան հետեւալ յոգենաւերը։ Սլէթ, Ռուսիա, Ավատ, Էլիզաբէթ, Ռուսական, Բիո, Էֆի, Մինայել, Բլաթէրա, Բանաքիս, Լիքիարտօքուլոս, Էրինի, Մենթոր, Եուանիս Սէֆինէօս, Մարկարիթա, Բէլանթա, Մայիա, Պիլիոս, Անասթասիոս, Բօրոնէօս, Եուլիանարիս, Իքաքի և Սբիրոս, հելլէնական՝ Ձէսթրն, Կարիթն, Պէրն Մուր, Բոլվրիա, Պելեարտն, Կէրտրն։ Տօն Բիվրն, (.՝) Ուէսթպրրն, Բօլնիզոն և Սիլլինկբսպի անգլիական, Էլենա՝ ռուսական, Իտվին Մէնդին գերմանական և Ապատիա աւստրիական յոգենաւերը։

Ասոնցմէ զատ ուրիշ 12 առևտրական նաւեր ալ խարսիած ըլլալով Բարապիղայի, Կէլիպօլիի, և Լամբցաքուրի առջև, երէկ մեկնեցան դէպի Տարտանէլ, համաձայն հոսկէ դրկուած կարգաթիւերուն։

** Արտաքին գործոց նախարարութիւնը հրաւիրեց օսմ. դեսպանները հաղորդելու տէրութեանց նեղուցներուն բացումը։

«ԹԷՔՍԱՍ»ի ԽՆԴԻՐԸ

«Բէօյլիւ» կը ծանուցանէ թէ Ամերիկեան դեսպանատան կողմէ դրկուած յանձնարարողը աւարտած է իր գործը և իր տեղեկագիրն ալ ժամուցած։

Թերթը յայտարարելով թէ բացարձակ գաղտնի կը պահուի տեղեկագրին պարունակութեան մասին, կ'աւելցնէ որ արտօնուած է հերքելու յունական թերթերու այն լուրերը որոնց համաձայն յանձնաժողովը իբր թէ բողոքած է կուսակալին։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՄԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ցունարէն «Թա Նէա» լրագիրը կը տեղեկանայ Վիեննայէն թէ լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ հաստատուածին համաձայն, Իտալիա ձեռնարկած է Եգէական կղզիներուն զրաւման կատարելապէս համաձայնած ըլլալէ ետք Ռուսիոյ և Անգլիոյ հետ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Էլ Մուէյեէտ» կը հրատարակէ պատմէլը այն նոր շրջաբերականին զոր Իտալացիք իրենց օդանաւերէն նետած են Թրքօ—Արաբներուն։ Այս շրջաբերականը որ կ'սկսի Բուրանին մէկ հատուածով, կը հրաւիրէ Արաբները չընդդիմանալ անօգուտ կերպով Իտալական բանակին և կը վերջանայ սա բառերով.—

«Ով Պէնկազիի Արաբներ, մենք չենք եկած ձեր կրօնքին դէմ յարձակում գործելու, ոչ ալ զձեզ ձեր օճախներէն վտարելու, բայց եկած ենք ներմուծելու ձեր մէջ քաղաքակրթութիւնն ու յառաջդիմութիւնը։»

Արաբները պատասխանած են նոյնպէս Բուրանին մէջ հատուածով յայտարարելով թէ Իտալացիք յարձակած են Տրիպոլեոյ վրայ հակառակ դաշնագիրներու, հակառակ մարդկութեան քաղաքակրթութեան և վատաբարո Անոնք կը բաղդատեն Իտալացիներուն ընթացքը աւազակներու հետ։

ԲԻՐԷԱԷՆ ՀՌՈՂՈՍ

Աթէնքէն Մայիս 11 թուով կը հեռագրուի.— Իտալացիք չաթաթական կանոնաւոր նաւարկութիւն մը հաստատած են Բիրէաթ և Հռոդոսի միջև։ Այս սպասարկութիւնը որ աւելի ուշ կիսաշաբաթական պիտի ըլլայ, կը կատարուի իտալական յոգենաւերով։ Շատեր արդէն իակ Բիրէաէն Հռոդոս մեկնած են այս գծով։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Մեկնիպէն Դ.ի թուականով կը գրեն Օսմ. Լոյսի.— Զօրաբանակին հրամատար Իսմայիլ Ֆազըլ փաշա, այս առտու Խիէք և Եաքովա ուղեւորեցաւ Մրթրովիցայի ճամբով։ Գիւղերը երկու հեծելազունդ ալ Մրթրովիցա գացած էին։ Ալպանիոյ դէպքերուն նկատմամբ օտար լրագիրներու հրատարակութիւնները ըստ սովորութեան չափազանցուած են և նպատակաւոր։ Իրողութիւնը այն է թէ հրոսախումբեր կան բախտախնդիրներէ բաղկացած, որոնց մէկը Խթօքի մօտ յարձակեցաւ զինուորական վաշտի մը վրայ։ Ասկէ զատ կարեւոր բաներ չպատահեցան։ Երբ զինուորները ժամանեցին, Եաքովայի մօտ հաւաքուած Ալպանցիները ցրուեցան։ Դէպքերու ընթացքը ցոյց պիտի տայ թէ Ալպանցիները տրամադի՞ր են բարեկամական խաղաղեցումի մը։ Եղածը տեղական չարժում մըն է, սակայն յայտնի իրողութիւն մըն է թէ այդ տեսակ չարժումներ ո՛րքան դիւրութեա՛մբ կրնան տարածուիլ Ալպանիոյ մէջ։ Այս տեսակէտով անհրաժեշտ է իր սաղմին մէջ իակ խեղդել չարժումը, բարեկամաբար եթէ կարելի ըլլայ, կամ խստութեամբ եթէ ուրիշ միջոց չը գտնուի։ Ինչ որ ալ ըլլայ, կառավարութիւնը ամէն կերպով պէտք է պահպանէ իր հեղինակութիւնը։

*** «Հաղ» իր երեկուան թիւով կ'ըսէ.— «Եթէ մարդ անկողնակալ կերպով և լրջօրէն քննէ ինչ որ կառավարութիւնը ըրաւ Ալպանիոյ և Մագիսիոյ մէջ, պիտի տեսնուի թէ անիկա ոչինչ խնայած է ժողովուրդին յառաջդիմութեանը, բարեկեցութեանն ու քաղաքակրթութեանը համար։ Ասիկա ապացուցանելու համար կը բաւէ յիշել Բրիդրէնտի, Իբէքի և Տէպրէի մէջ յիսունի չափ գիւղախումբերու կազմութիւնը, ինչպէս և կառուցումը բազմաթիւ ճամբաներու և կամուրջներու, և պահպանողներու վերահաստատելու համար մի անգամ ընդ միշտ անդորրութիւնը։

«Կառավարութիւնը գիտնալով այն խոր տգիտութիւնը որ կը տիրէ Ալպանիոյ մէջ, մեծ ջանքեր ըրաւ դպրոցական հաստատութիւններ կառուցանելու։ Եւ յաջողցաւ ալ։ Ու հակառակ կարգ մը զգուշութիւններու գնահատելի արդիւնքներ ձեռք բերաւ բանալով բազմաթիւ երկրորդական և նախնական դպրոցներ։

«Հաղ» վերջացնելով կ'եզրակացնէ թէ անիծեալ են անոնք որոնք կը չարունակեն կարծել թէ Երիտասարդ-Թուրքերը ոչինչ ըրին Ալպանիոյ մէջ և թէ վերջին դէպքերը արդիւնք են այս պատճառներուն։»

*** Սելանիկի կուսակալը Հիւսէյին Բեազիմ պէյ որ Բաւալա կը գտնուի քննական պտոյտ մը պիտի ընէ Տրամա, Սէրէզ և Ճուռվայի Պալա, հարկ եղած միջոցները ձեռք առնելու համար։

*** Բրիչթինայի մէջ բաւական նշանակելի յաջողութիւն մը ձեռք ձգեցին ընդդիմադիրները։ Իրենցմէ երկու հոգի ընտրուեցան հոն։ Սելանիկի թերթերը կ'ըսեն թէ այս ընտրութիւնը բաւական եղաւ մտքերը հանդարտեցնելու համար։ Ասիկա ապացուցանելու համար կը բաւէ յիշել Բրիդրէնտի, Իբէքի և Տէպրէի մէջ յիսունի չափ գիւղախումբերու կազմութիւնը, ինչպէս և կառուցումը բազմաթիւ ճամբաներու և կամուրջներու, և պահպանողներու վերահաստատելու համար մի անգամ ընդ միշտ անդորրութիւնը։

«Կառավարութիւնը գիտնալով այն խոր տգիտութիւնը որ կը տիրէ Ալպանիոյ մէջ, մեծ ջանքեր ըրաւ դպրոցական հաստատութիւններ կառուցանելու։ Եւ յաջողցաւ ալ։ Ու հակառակ կարգ մը զգուշութիւններու գնահատելի արդիւնքներ ձեռք բերաւ բանալով բազմաթիւ երկրորդական և նախնական դպրոցներ։

«Հաղ» վերջացնելով կ'եզրակացնէ թէ անիծեալ են անոնք որոնք կը չարունակեն կարծել թէ Երիտասարդ-Թուրքերը ոչինչ ըրին Ալպանիոյ մէջ և թէ վերջին դէպքերը արդիւնք են այս պատճառներուն։»

*** Սելանիկի կուսակալը Հիւսէյին Բեազիմ պէյ որ Բաւալա կը գտնուի քննական պտոյտ մը պիտի ընէ Տրամա, Սէրէզ և Ճուռվայի Պալա, հարկ եղած միջոցները ձեռք առնելու համար։

*** Բրիչթինայի մէջ բաւական նշանակելի յաջողութիւն մը ձեռք ձգեցին ընդդիմադիրները։ Իրենցմէ երկու հոգի ընտրուեցան հոն։ Սելանիկի թերթերը կ'ըսեն թէ այս ընտրութիւնը բաւական եղաւ մտքերը հանդարտեցնելու համար։ Ասիկա ապացուցանելու համար կը յիշուի թէ Հասան պէյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, լուծման ծրագրին վիճաբանութեան պահուն, սա խօսքը արտասանեց.— «Եթէ դահլիճը չհրաւիրէ նոր խորհրդարանը որոշել ժամանակամիջոցին մէջ, ես առաջինը պիտի ըլլամ ապատմութեան դրօշը պարզող։»

Հասան պէյ հիմա ընտրուած է Բրիչթինայէն, նոյնպէս Նէշիմ պէյ Տրական։ Բրիչթինայէն ընտրուած են նաև իթթիհատականներէն Տանիշ պէյ և Պէքիր էֆ.

*** Սելանիկէն կը հեռագրուի «Թայմզ»ի թէ Ալպանիոյ ապատամբութիւնը կը շարունակէ տարածուիլ անհնար արագութեամբ։ Գրեթէ 2000 հոգի լերան վրայ կուտակուած կ'սպառնան յարձակիլ զենքի մթերանոցներուն վրայ։ Այս տրամադրելի եղող զինուորական ուժերը բացարձակապէս անբաւական են կաց ութեան տեր դառնալու։ Այս ուժերը աւելցնելու համար չատ մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպին, որովհետև զինուորական իշխանութիւնները չեն ուզեր նոյն իսկ մէկ զինուոր սահմանագլուխ հանել, դրացի տէրութեանց սպառնական դիրքին պատճառով։

ՊԱՂՏԱՏԷՆ ԼՈՒՐԵՐ.— Պաղտատէն Ապրիլ 25 թուով հետեւեալը կը գրուի.— Երկու օրէ ի վեր ընտրական պայքարը վերջացաւ ի նպաստ Իթթիհատականներուն որոնք ընտրուեցան չափազանց մեծամասնութեամբ։ Խեղճ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը այլ ևս ոչ է իրաւունքի նշան ցոյց չի տար։ Իր կուսակիցները մի առ մի կը հրաժարին։ Հագիւ իրենց թեկնածուներէն վեցը 10—15 ձայն չհաւեցան 200 երկրորդ կարգի ընտրողներուն վրայ։ Տարտանէլի ռմբակոծումը մեծ տպաւորութիւն առաջ բերաւ հոս։ Ժողովուրդը խիստ զայրացած և գրգռուած է Իտալիոյ դէմ։ Տեսակ մը յուսահատութիւն կը տեսնուի բոլոր դիմագծերու վրայ։ Մամուլը ևս հանգարտ չմնար։ Կուսակալութիւնը 48 ժամ պայմանաժամ տուաւ Իտալացիներուն մեկնելու համար։ Հոս միմիայն երեք իտալահպատակ ունինք, Մ. Քիրիքօ, պանտոնեայ ծխախոտի բէժիկի, Մ. Հէնրիքէս վաճառական, և Մ. Թաճիր դերձակ։ Վերջինս Ալիանս Իսրայէլիթի վարժարանին Մ. Քիրիքօ խնդրագիր տուաւ օսմանեան հպատակ ըլլալու։ Կառավարութիւնը գոհացում տուաւ այս խնդրանքին և ձեւս կերպութիւնները լրանալու մօտ են։

Երկրորդը ուրբ օր միջոց ուզեց կարգադրելու համար իր գործերը, ինչ որ չընդունեցաւ իրեն, և երրորդը այսօր վաղը կը մեկնի։ Այս վարումը մտքերը հանդարտեցուց։ Վերջին չաբաթ օրը խիստ կարեւոր հանդէս մը կար մեր քաղաքին զինուորական բանակատեղին մէջ։ 120 սպա՝ եր լրացուցած ըլլալով իրենց եռամեայ շրջանը իրենց զունդերը զրկուեցան՝ 13րդ զօրաբանակի հրամատարը Ալի Ռիզա փաշա, կուսակալ Անէմա Ճէլալ պէյ, և բազմաթիւ սպաներ, երեւելիներ և պաշտօնատարներ բանակատեղը գացած էին ներկայ գտնուելու մրցանակաբաշխութեան հանդէսին։ Հրամատար Ալի պէյ ճառ մը խօսեցաւ, յետոյ խօսեցան ուրիշներ ալ, որոնցմէ զպրոցին անօրէնները իբր յիշատակ տպագրուելով բաշխուեցաւ սպաներուն։ Ապա տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Ա. մրցանակն էր ժամացոյց մը, Բ. մրցանակը սուր մը և Գ. բ Թըթթապանակ մը։ Երբ հանդէսը վերջացաւ չքաւեղանի մը առջև անցան հիւրերը որոնք ցրուեցան յետոյ կուսակալին հայրենասիրական մէկ ճառն ալ ժամի ընելէ վերջ։ Այժմ ունինք ուրեմն 120 սպաներ որոնք իրենց զինուորական ուսումնասիրութիւնները լրացուցին և ծանօթացան բոլոր արդի զիւտերուն։ Այս սպաները որոնք եկած էին Իրաքի և Քիւրտիսթանի կողմէն, 12րդ և 13րդ զօրաբանակներէն առիթը ունեցան զիրար ճանչնալու և բարեկամական կապերով միանալու։ Այս դպրոցը տեսակ մը կեդրոն է ուրկէ կը ցոլի բարեկամութիւնը և կը տարածուի զինուորական գիտութիւնը բանակին բոլոր մասերուն մէջ։ Երկրորդ շրջանը պիտի բացուի Մայիս 2-3ին։

Նէճէատէն կը հեռագրեն թէ Իպն-իլ-Ռէշիտ ուզեց վերջերս միջամտել հանդարտեցնելու համար էյ-Սուֆէր արաբ ցեղերը և այն միւս ցեղերը որոնք կռիւ կը փնտռեն։ էյ-Սուֆէրները չեն ընդունած այս միջամտութիւնը և Իպն-իլ-Ռէշիտ նոյն իսկ նախատուեցաւ։ Ասոր վրայ, Իպն-իլ-Ռէշիտ հաւաքեց իր կուսակիցները և յարձակեցաւ այս ըմբոստ ցեղին վրայ։ Սկիզբները, պարտութեան մատնուեցաւ և փախուստ տուաւ, քաշելով այսպէս էյ-Սուֆէր ցեղը Թակարդի մը մէջ։ Պէտք է ի վեր հանել որ այս ցեղը միշտ ուազակութիւն ըրած է երկրին մէջ ուր չէր դադրեր խռովութիւն պատճառելէ, ի գործ դնելով կողոպուտներ և սպանութիւններ։ Հետեւաբար այդ դասը չատ լաւ արժած էր և պէտք է չնորհաւորել այս մեծ չէյիսը ազատած ըլլալուն համար երկիրը այս աւազակներէն։ էյ-Սուֆէրներու դէմ իր կռիւն զարձին, անիկա հանդիպելով ինչէ ցեղին յարձակեցաւ անոնց վրայ և գրաւեց ոչ միայն անոր աւարը այլ նաև հազարաւոր ձիեր, ուղտեր և մեծաքանակ ուտեստ։ Մուսուլի թերթերը, անցեալ չորքթու, տեղեկացուցին թէ հանր. շինութեանց նախարարութիւնը հեռագրած է կուսակալութեան պաշտօնակից ընել Բէրքուքի ջրանցքին չինութեանց աւագ երկրաչափը, Քրիսթօֆիտէս էֆէնտի, զրագիր Ահմէտ էֆ. ինչպէս նաև Կարապետ և Ապտ-իլ-Վէհապ էֆ.ները իրենց ընկերներով, Քրիսթօ և Շէֆէթ էֆ.ներ, այս չինութեանց գործին մէջ 1 միլիոն զրուշ իբրացուցած ըլլալուն համար։ Հրաման տրուեցաւ նաև քննութիւն մը բանալու անոնց հաշիւներուն մասին, որպէս զի իբրացուած դրամները ետ առնուին։

Սելանիկէն կը գրեն թէ «Սքարլաթին»ը մեծ աւեր կը գործէ քաղաքին մէջ։ 400 հոգի բռնուած են ախտէն, մէկ քանի թաղերու մէջ մանաւանդ ահարկու կերպով, այնպէս որ դպրոցները որոշած են աշակերտ չընդունիլ։

*** Արաբական յոգ. ընկերութիւնը որոշած է Սելանիկէն եգիպտոս ուղղակի սպասարկութիւն մը հաստատել։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՕՖԻԱ.— «Թան»ի Սոֆիայի թղթակիցը հետեւեալը կը հեռագրէ.— Պուլկարիոյ հանրային կարծիքին մէջ մեծ հաժեմատութիւն կը ստանայ հակաթուրք չարժումը։ Այս չարժման մեկնակէտն է Սոֆիա վերադարձը Մակեդոնացի պատուիրակներուն Միլէթիչի և կէօրկէֆի զորս ներքին կազմակերպութիւնը Բեզերսպուրկ, Լոնտոն, Բարիզ և Հռոմ զրկած էր քաղաքին շրջանակները ի նպաստ Մակեդոնիոյ շահագրգռելու համար։ Մակեդոնական զաղութին երեւելի անդամներէն բաղկացեալ գումարման մը մէջ անոնք իրենց պաշտօնին համարատուութիւնը ընթին, պարզելով թէ եւրոպական շրջանակներուն մէջ երիտասարդ-Թուրք բէժիսին մասին գոյացած է ընդհանուր յուսախաբութիւն մը, ինչպէս և վերադարձը մտքերու մէջ՝ այն պատմական համոզման որու հաւաձայն ոչ մէկ բարենորոգում կարելի պիտի ըլլայ ընել Թուրքիոյ մէջ առանց օտար հակակշիռի։ Երկու պատուիրակներուն եզրակացութիւնը այն եղած է որ հոգեբանական վայրկեանը հասած է վճռական որոշում մը տալու տէրութեանց մէկ նոր միջամտութիւնը ձեռք բերելու համար Մակեդոնիոյ մէջ, Բշվալի տեսակցութեան առենէն Անգլիոյ և Ռուսիոյ կողմէ հաստատուած բարենորոգումներուն սկսելու համար։

Ժողով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ Ի. ՊՈՒՐԱՆԻ ԵՒ ԿԱՂՈՒՄԻՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ ԳԻՒՂԱՅԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԺՄԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԷՕՆ ԳԱՇՈՒՆ

ԵԷՆԻՋԷՐԻ ՀԱՍԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Զ.

ՄԱՏՆԻՋ ԽԱՅԻՐ ՊԷՑ

Եւ խումբ խումբ նստեցան այսպէս որ և է հաւանականութեան դէմ յանկարծակիի չգալու մտադրութեամբ։

Այն ատեն գրպաններնուն հաց, սոխ, պանիր հանելով սկսան հանդարտօրէն ճաշ ընել։ Մենք պահակախումբին մէջը անցանք. պատերուն տակը մարդ չկար, բոլորովին պարապ էր. կամուրջին վրայ քացուող դուռը գոց էր, և դրան վրայ գոյացած եղ կու ծերպերէ կը տեսնուր որ պարապ էր ներսը։ Բէիքը անմիջապէս բանալ տուաւ այդ դուռը և առջեւն ալ երկու ատրճանակիր կայնեցուց։

Մենք պատին երկայնքը շարուեցանք, և հակառակ անօթի ծարաւ ըլլալնուս, բէիզին երեսէն կախուեր մնացեր էինք անձկութեամբ, որովհետեւ կ'զգայինք որ մեզի խօսելիք ունէր. մեր հետաքրքրութիւնը անօթութենէն աւելի էր։

Բէիզը վայրկեան մը վարանելու պէս եղաւ. պեխերը չոյելէն մարմնոյն վերի մասը կը շարժէր։ Վերջապէս բերանը բացաւ։

— Եօլտաշնե՛ր, կ'ուզէ՞ք գիտնալ թէ ինչու համար հոս ենք և ինչ պիտի ընենք։

— Հա՛, պատասխան ամէնքը մէկ և ըսքան ականջին քանալ։

Մահմուտ բէիզը շարունակեց.

— Ես ալ չեմ գիտեր. եւ եթէ գիտնայի՝ ձեզի չպիտի ըսէի։ Սակայն պէտք է որ կարգախօսը հաղորդեմ ձեզի։ Արգելարհատանը սա է. կասարելապէ՛ս, Կր բաւէ։ Ատրճանակիրնե՛ր, ուշադրութիւն ձեր պատրոյգներուն։ Դաղով ճաչելու խնդրոյն, եթէ սա Խայիր պէյ ըսուած սինլքորը խօսու